

Ενότητα 5 - Μεσαίωνας

Ο Μεσαίωνας:

Βυζαντινή, Αραβική και Ευρωπαϊκή ιατρική

Universidad Complutense de Madrid (ES)

1. Πληροφορίες για διδάσκοντες

1.1 Περιγραφή θέματος

Η ιατρική ιστορία του Μεσαίωνα στις μεσογειακές χώρες χαρακτηρίζεται από δύο σχετικά γεγονότα: την εδραίωση του γαληνισμού και την επιβεβαίωση του Ιουδαίο-χριστιανισμού. Η αλληλεπίδραση γαληνισμού και Ιουδαίο-χριστιανισμού συνέβαλε στην ανάπτυξη νέων στάσεων απέναντι στους ασθενείς και τις ασθένειες και επηρέασε με συνέπεια τη φροντίδα του ασθενή και την ιατρική πρακτική. Το καθήκον της φροντίδας των ασθενών προέρχεται από το Ευάγγελο και έγινε η αιτία για την προσέγγιση μεταξύ του μεσαιωνικού μοναχισμού και της ιατρικής.

Παρά το γεγονός ότι διάφορα μεσαιωνικά ευρωπαϊκά νοσοκομεία χτίστηκαν μέσα ή κοντά σε ένα μοναστήρι, εντούτοις ο ρόλος τους στο Μεσαίωνα αποδείχθηκε ουσιαστικός στην προώθηση της εκκοσμίκευσης της ιατρικής και άνοιξε το δρόμο για την αναγεννησιακή ιατρική. Μπορούμε να θεωρήσουμε τη διάκριση μεταξύ νοσοκομείων και μοναστηριακών αναρρωτηρίων ως το πρώτο βήμα για την ενσωμάτωση της επιστήμης στην ιατρική, διότι επέτρεψε τη διασταύρωση μεταξύ της μοναστικής ιατρικής και της αραβικής ιατρικής. Ωστόσο, όσον αφορά στη βελτίωση της ιατρικής εκπαίδευσης, η οργάνωση των νοσοκομείων αποτελεί μια μεγάλη ευκαιρία για τον καθορισμό ενός προτύπου ιατρικής πρακτικής. Η ρύθμιση της ιατρικής εκπαίδευσης που προωθήθηκε από τα νοσοκομεία συνέβαλε στον καθορισμό του σύγχρονου επαγγελματισμού της ιατρικής και σχεδίασε ένα νέο και ανεξάρτητο ρόλο για τους γιατρούς στις δυτικές κοινωνίες.

Η ιατρική στο Μεσαίωνα εξασφαλίζει τη συνέχεια μεταξύ της αρχαίας και της σύγχρονης ιατρικής πρακτικής - μέσω της βυζαντινής και αραβικής ιατρικής - όπου η τελευταία ήταν βασική στη διάδοση της ανεκτίμητης κληρονομιάς της αλεξανδρινής παράδοσης. Η ιατρική ιστορία του Μεσαίωνα αντιπροσωπεύει μια από τις σημαντικότερες προσπάθειες για την ενσωμάτωση διαφορετικών ιατρικών παραδόσεων.

Προκειμένου να αναπτύξουμε αυτή την ενότητα, ενσωματώσαμε δύο διαφορετικές ιστοριογραφικές παραδόσεις, μία ισπανική και μία αγγλική. Η πρώτη αντιπροσωπεύεται από το έργο του Pedro Lain Entralgo - ενός από τους σημαντικότερους ιστορικούς και ανθρωπολόγους της ιατρικής στην Ισπανία. Το δεύτερο εκπροσωπείται από τον Roy Porter, βρετανό ιστορικό της ιατρικής, ο οποίος διηύθυνε ένα από τα μεγαλύτερα ιδρύματα στην προώθηση των ιατρικών ανθρωπιστικών επιστημών στο Ηνωμένο Βασίλειο -το Wellcome Institute for the History of Medicine- και του οποίου η Ιστορία της Ιατρικής αποτελεί αναφορά στην αγγλοσαξονική παράδοση στον αγγλόφωνο κόσμο. Τα βιβλία τους Historia de la Medicina και The Greatest benefit to mankind: a medical history of humanity from antiquity to the present είναι οι αποκλειστικές πηγές αυτής της ενότητας. Η ενότητα είναι δομημένη γύρω από τρεις διαφορετικές πολιτιστικές και ιατρικές παραδόσεις: τη Βυζαντινή, την Ισλαμική και τη Δυτικοευρωπαϊκή. Η πρώτη εστίαση θα είναι στη σημαντική επίδραση της μονοθεϊστικής θρησκείας στην ιατρική, τις έννοιες της

ασθένειας και της υγείας και την κοσμοθεωρία των πιστών και τον αντίκτυπό τους στη σχέση μεταξύ γιατρού και ασθενούς.

Η ενότητα ξεκινά με μια παρουσίαση των επιπτώσεων του Χριστιανισμού στον πολιτισμό του Μεσαίωνα και καθιερώνει μια σχέση μεταξύ της τελετουργίας του πρώιμου Χριστιανισμού και της ιατρικής. Η επιρροή του Γαληνού στην ιατρική κατά τον Μεσαίωνα διερευνάται μέσω του ρόλου των Ελλήνων γιατρών στη Βυζαντινή Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία και της διαφοράς μεταξύ των Λατίνων γιατρών στη Δυτική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία. Μέσα από την εξερεύνηση των επιπτώσεων του γαληνισμού σε αυτή την ενότητα, χωρίσαμε τη μεσαιωνική ιατρική σε τρεις διαφορετικούς τομείς επιρροής: ελληνικός, αραβικός και λατινικός. Έτσι, ξεκινάμε περιγράφοντας τους κύριους παράγοντες και τη δομή της βυζαντινής ιατρικής και διακρίνουμε δύο διαφορετικά στάδια: Αλεξανδρινό και Κωνσταντινουπολίτικο. Η αραβική ιατρική παρουσιάζεται μέσω της εισαγωγής των βασικών πτυχών του Ισλάμ και της κοσμοθεωρίας που προωθείται από τον ισλαμικό πολιτισμό. Εστιάζοντας στην έννοια του ανθρώπου και της ασθένειας στον ισλαμικό κόσμο. Η πρακτική της ιατρικής στον αραβικό πολιτισμό διερευνάται μέσω της σχέσης της με την ελληνική ιατρική καθώς και με άλλες εξωτερικές επιρροές.

Το τρίτο μέρος αυτής της ενότητας διερευνά την εξέλιξη του γαληνισμού υπό την επίδραση της ρωμαϊκής παράδοσης στη χριστιανική και λατινόφωνη Ευρώπη. Η ιατρική πρακτική διερευνάται σύμφωνα με το παραδοσιακό ιστοριογραφικό τμήμα σε Υψηλή (V-XI) και Χαμηλή (XI-XV) ιατρική του Μεσαίωνα.

Το τελευταίο μέρος αυτής της ενότητας χρησιμοποιεί μια μονογραφική προσέγγιση για να διερευνήσει την υγειονομική περίθαλψη στη μεσαιωνική ιατρική ιστορία αναθέτοντας μια επεξηγηματική και περιγραφική λειτουργία σε τρία σημαντικά θέματα: το ρόλο των νοσοκομείων και τον αντίκτυπό τους στην περίθαλψη, την ιατρική εκπαίδευση και τον επαγγελματισμό.

1.2 Μαθησιακοί στόχοι

Η ιατρική του Μεσαίωνα παρουσιάζεται σε αυτή την ενότητα ακολουθώντας τις δύο θρησκείες που επηρέασαν την ιατρική πρακτική: τον Χριστιανισμό - στις δύο διαφορετικές μορφές του βυζαντινού και ευρωπαϊκού πολιτισμού και το Ισλάμ. Οι φοιτητές θα εξερευνήσουν τους χαρακτήρες και τη δομή της ιατρικής πρακτικής σε τρεις διαφορετικές ιατρικές παραδόσεις:

- 1) Ανατολικοευρωπαϊκή Βυζαντινή ιατρική.
- 2) Αραβική ιατρική.
- 3) Δυτικοευρωπαϊκή ιατρική.

Οι τρεις ιατρικές παραδόσεις θα διερευνηθούν μέσω των συνδέσεών τους με την ελληνική και ρωμαϊκή ιατρική και υπό το πρίσμα των σημαντικότερων ανθρωπολογικών και κοινωνιολογικών αλλαγών που επηρέασαν την κοινωνία του Μεσαίωνα στην Ευρώπη και τη Μεσόγειο: α) τη γέννηση του νοσοκομείου και τον αντίκτυπό του στην υγειονομική περίθαλψη που αντιμετωπίζει δύο σημαντικές καταστάσεις έκτακτης ανάγκης της μεσαιωνικής κοινωνίας στον τομέα της δημόσιας υγείας: τις μεγάλες επιδημίες και την ψυχική υγεία· β) την έννοια του σώματος. Οι φοιτητές θα διερευνήσουν την ιατρική ιστορία του Μεσαίωνα ακολουθώντας την πολυεπιστημονική προοπτική των ιατρικών ανθρωπιστικών επιστημών μέσω της ανάλυσης ιστορικών γεγονότων και των επιπτώσεών τους στην κοινωνία και τον πολιτισμό. Με αυτόν τον τρόπο η ενότητα θα παρουσιάσει στον φοιτητή μια ποικιλία στοιχείων που επηρέασαν τη λήψη κλινικών αποφάσεων στις διάφορες περιόδους, ειδικά στον Υψηλό και Χαμηλό Μεσαίωνα, όπου οι κοινωνικές αξίες υποβάλλονταν σε μεγάλο μετασχηματισμό.

Η οργάνωση των περιεχομένων ακολουθεί τις κλασικές περιόδους της ιστορίας κατά τον Μεσαίωνα. Το περιεχόμενο είναι προσανατολισμένο στην διευκρίνιση σχετικών θεμάτων του Μεσαίωνα και στη βελτίωση της κατανόησης της κλινικής πρακτικής και των άλλων παραγόντων που επηρεάζουν τη λήψη αποφάσεων, όπως νομικοί, ηθικοί, επαγγελματικοί και πολιτισμικοί παράγοντες, χωρίς να χάσει την εστίαση στην ανθρωπολογία και την κοινωνιολογία της Μεσαιωνικής Ιατρικής.

2. Πληροφορίες για φοιτητές

Μέσω αυτής της διάλεξης οι φοιτητές θα μάθουν για τη δομή και τους βασικούς χαρακτήρες της βυζαντινής, αραβικής και δυτικοευρωπαϊκής ιατρικής του Μεσαίωνα. Προκειμένου να περιγραφεί η επίδραση της μονοθεϊστικής θρησκείας στον πολιτισμό του Μεσαίωνα και ο αντίκτυπός τους στην ιατρική πρακτική, θα παρασχεθούν βασικές πληροφορίες για την κατανόηση της έννοιας των ανθρώπων και των ασθενειών και της σχέσης τους με την εξέλιξη της κλινικής πρακτικής. Η ενότητα παρουσιάζει το νοσοκομείο ως τη σημαντικότερη καινοτομία της μεσαιωνικής ιατρικής και δείχνει πώς επέδρασε στις τροποποιημένες σχέσεις γιατρού-ασθενούς στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης, τον ιατρικό επαγγελματισμό και την κλινική πρακτική. Σημαντικά θέματα όπως η τρέλα, οι μεγάλες επιδημίες και το σώμα θα διερευνηθούν για να προσφέρουν στους φοιτητές μια ολοκληρωμένη άποψη για την ιατρική κατά τον Μεσαίωνα και τη σχέση με τις σημαντικότερες ανθρωπολογικές και κοινωνικές αλλαγές αυτής της ιστορικής περιόδου.

- a) Να κατανοήσουμε πώς η χριστιανική και η αραβική θρησκεία επηρέασαν την άποψη για το ρόλο του γιατρού και του ασθενούς στην κλινική σχέση.
- b) Να διερευνήσει τον αντίκτυπο της σημαντικότερης καινοτομίας στον τομέα της υγειονομικής περίθαλψης κατά τον Μεσαίωνα: το νοσοκομείο
- c) Κατανόηση της συνέχειας μεταξύ αρχαίας και σύγχρονης ιατρικής και του ρόλου της βυζαντινής και αραβικής ιατρικής για τη διασφάλιση της προόδου της ιατρικής πρακτικής και τη μεταφορά ιατρικών γνώσεων στη Σύγχρονη Εποχή
- d) Να διερευνήσει την έννοια της ασθένειας, της υγείας και της ιατρικής πρακτικής στις τρεις ιατρικές παραδόσεις της Μεσαιωνικής Ιατρικής: βυζαντινή, αραβική και ευρωπαϊκή

2.1 Μελέτη περίπτωσης

Αραβική και Ευρωπαϊκή Ιατρική

